

ПОЗАБРАВЕН МОМЕНТ ОТ ЖИВОТА НА ВАСИЛ ШАНОВ. КАК ЕДИН УЧЕН-ОСМАНИСТ СЕ ПРЕВЪРНА В ПРОДАВАЧ НА РИБА

Димитър Ницов

Васил Шанов е част от големите имена в нашата ориенталистика. Той е сред онези изследователи наред с Гълъб Гълъбов, Владимир Хиндалов и други техни колеги, които първи започват да обработват османското документално наследство, съхранено у нас. В края на научната си кариера Шанов успява да разгадае една от големите мистерии във възрожденската ни история. За зла участ, това откритие възбужда остра, необоснована критика, която впоследствие според самия него коства работата му като учен.

През 1937 г. османистът Васил Шанов публикува превода на шифрованата телеграма, от 24 ноември 1872 г., на софийския мютесариф Мазхар паша до търновския мютесариф. Документът, който излиза за първи път на бял свят, касае разследването и процеса срещу Левски и ВРО, и е от изключителна важност за историческата наука. След усилен труд Шанов успява да го дешифрира и преведе. В текста се появява, измежду имената на изброените комитетски дейци и името на поп Кръстю. Мазхар паша посочва в своята телеграма споменатия свещеник като

доносчик на властта.¹ Това дава сериозно основание на историците да причислят поп Кръстю към групата на главните издайници. Оттук, според Шанов, започват и житейските му неволи свързани с работата му на изследовател.

Злополучната съдба на Васил Шанов става известна в публичното пространство през 1984 г., благодарение на една статия на големия литератор и публицист Владимир Свинтила, публикувана във в-к „Правна трибуна“. Базирайки се на проведено от него интервю с учения-османист, протекло като приятелски разговор през 1947 г., той описва в своя материал неволите на Шанов. Свинтила често пазарувал от едно рибарско магазинче на софийския площад „Възраждане“. Там се запознава с продавача „едно благообразно, весело старче“, което четяло в свободните минути, когато нямало много клиенти, Библията в превод на османотурски. Това бил Васил Шанов. Една вечер, докато се разхождали след приключилия работен ден, „рибарят-османист“, както шеговито се изразява Свинтила, му разказал за житейската си неволя. След като Шанов публикувал превода на шифрованата телеграма, в която се говори за поп Кръстю като за доносник на османската власт, църковните среди предприели атаки срещу османиста с

---

¹ Шанов, В. Нов важен документ около предаването на Левски. – В: Известия на Историческото дружество в София, 1937, кн. XIV – XV, с. 216-228. Трябва да се отбележи, че Мария Михайлова-Мръвкарва прави нова дешифровка и превод на същия документ, като го публикува през 1973 г. Между текста на Шанов и текста на Мръвкарва има известни различия (според Мръвкарва в телеграмата става въпрос за поп Христо, а не за поп Кръстю), но в общи линии двата превода си приличат, което доказва, че Шанов е работил професионално. Днес историците използват и двата превода в своите изследвания, като споровете са основно за самоличността на поп Кръстю в телеграмата.

мотива, че „скверни православната българска църква.“ Към църковните критици се прибавили и някои ловчанлии, които се почувствали засегнати. Направен бил опит да бъдат привлечени и някои османисти, които трябвало да потвърдят, че телеграмата не може да се дешифрира т.е. дешифрираното и преведеното до този момент било съмнително. В резултат на цялата тази кампания Шанов бил освободен от няколко работни места и според него това довело до края на научната му кариера. Накрая намерил работа при свой роднина като продавач на риба.² Остава обаче един въпрос без отговор: защо Свинтила публикува толкова късно интервюто, което е провел с Шанов през 1947 г.?

Един от видните български юристи и изследователи на големите съдебни процеси в българската история Никола Гайдаров, в своя труд „Процесът срещу Васил Левски и революционната организация“, също споменава, макар и бегло, за този момент от живота на известния османист. Гайдаров съобщава, че фактите в публикацията на Владимир Свинтила са потвърдени по-късно от сина на Шанов, който описал всичко това в писмо и го изпратил на юриста-изследовател.³

Не бива да се пренебрегва обстоятелството, че историята върху изложеното дотук се крепи единствено на това, което е разказал Васил Шанов и това, което по-късно е потвърдил писмено неговият син. Не е изключено Шанов да е бил освободен от научна работа поради напредналата си възраст (към края на 30-те години, когато е била прекратена изследователската му работа, той е бил на около

---

² Свинтила, Вл. Без вина виновен. – В: Правна трибуна, 18 август 1984 г.

³ Гайдаров, Н. Процесът срещу Васил Левски и революционната организация. С., 1987, с. 70.

64-65 години) и това да е съвпаднало по време с разразилата се кампания срещу него, по повод публикуването на дешифрираната телеграма. Възможно е обаче да е истина и твърдението, че именно изсипалите се атаки срещу изследователя са истинската причина за неговото професионално отстраняване.

След дългогодишно прекъсване, в залеза на своя живот, Шанов е възстановен на научна работа и започва да подготвя в началото на 50-те години младото поколение османисти.⁴ Завръщането му в научните среди не поправя изгубените години. През 1947 г. Владимир Свинтила го обнадеждавал, че сега при новите условия (времето след 9 септември 1944 г.) нещата щели да се променят, но османиста му отговорил с голяма доза тъга: „...моят живот мина“.⁵

Всъщност Шанов и в напреднала възраст е бил работоспособен, и не е спирал да се занимава с османотурски език, дори по времето когато се прехранва като продавач на риба (засвидетелствано от самия Свинтила). Непоправим факт е обаче, че историческата ни наука твърде рано, за дълъг период от време, се лишава от един истински професионалист в лицето на Васил Шанов. Едва ли няколкогодишната му работа като продавач на риба, е била от полза за развитието на българската османистика.

FORGOTTEN MOMENT FROM THE LIFE OF VASIL SHANOV. HOW A SCIENTIST-ORIENTALIST BECAME A FISHMONGER

Dimitar Nitsov

---

⁴ Радев, С. Ранни спомени. С., 1969, с. 192

⁵ Свинтила, Вл. Без вина..., 1984 г.

At the end of the 30's, the scientific career of the orientalist Vasil Shanov ends abruptly. According to Shanov the reason is a publication that has not been welcomed by some circles. In 1984 Vladimir Svintila published an interview in which he tells about the misery of Shanov. Bulgarian historians are deprived of a great scientist who was forced to earn his living as a fishmonger.